

“Twee huyzinge leggende to Knossens”

Onderzoek naar de boerderijen Groot- en Klein Knossens aan de hand
van archiefstukken uit het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân

1532-1818

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Definitie van Knossens.....	4
2. Ligging van Groot- en Klein Knossens.....	4
3. Afbakening van Knossens tot 1832.....	5
4. Eigenaren en gebruikers van Groot- en Klein Knossens.....	11
Lijst van geraadpleegd materiaal.....	13
Bijlage 1 -Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Klein Knossens volgens de reëelkohieren van de stad Bolsward, 1711-1798	
Bijlage 2 - Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Klein Knossens volgens de floreenkohieren van de stad Bolsward, 1700-1818	
Bijlage 3 - Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Groot Knossens volgens de reëelkohieren van de stad Bolsward, 1711-1798	
Bijlage 4 - Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Groot Knossens volgens de floreenkohieren van de stad Bolsward, 1700-1818	

Afbeelding voorpagina:

Cornelis Taeke Cnossen, *Knossens zoals het er rond 1580 vermoedelijk uitzag*, in *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I* (Familievereniging C(K)nossen, 1988), 60.

Inleiding

“Twee huizinge leggende to Knossens”¹

Zo luidde de aanduiding van de boerderijen Groot- en Klein Knossens – vlak buiten Bolsward – in de zestiende eeuw. Beide gebouwen kennen een luisterrijk verleden. De geschiedenis van beide panden begon bij de familie Knossens, die de vroegst bekende bewoners waren. Het buurtschap waarin de boerderijen lagen is ook naar hen vernoemd: “Knossens”. Na meer dan honderd jaar in het bezit van de familie Knossens te zijn geweest, kwam Groot Knossens in handen van het Armhuis van Bolsward. Deze was meer dan twee eeuwen de eigenaar van de zate. Klein Knossens had na de familie Knossens meerdere eigenaren. Hoewel Groot Knossens nog steeds aan de Cnossenlaan in Bolsward is gevestigd, kwam aan Klein Knossens in de tweede helft van de negentiende eeuw een noodlottig einde door een grote brand.

Het archief van de stad Bolsward, waar naast de stad zelf ook enkele buitengebieden onder vielen, berust bij het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân. Deze is sinds 2021 gevestigd in Cultuurhistorisch Centrum de Tiid in Bolsward. Wat is er in de gemeentelijke archieven te vinden over beide boerderijen? Het doel van dit archiefonderzoek is om dit te achterhalen. In dit document zullen de resultaten van het archiefonderzoek naar Knossens worden gepresenteerd. De aangetroffen documenten hebben over het algemeen slechts betrekking op de eigenaren en gebruikers van de boerderijen. Het is denkbaar dat er bij andere instellingen meer nuttige bronnen aanwezig zijn die licht kunnen werpen op het verleden van beide bouwwerken. Wat betreft het vinden van deze stukken is de *Gids voor onderzoek naar de geschiedenis van onroerend goed in Friesland* van B.H. de Vries een goed beginpunt.²

In deel 1 zal kort de definitie van “Knossens” worden uitgelegd. In deel 2 wordt omschreven waar beide boerderijen staan (of hebben gestaan, in het geval van Klein Knossens). In deel 3 komt het landbezit in het buurtschap tot 1832 aan de orde. Daarbij is aandacht voor de landerijen die de eigenaren van de boerderijen nog meer in handen hadden in het gebied (naast Groot- en Klein Knossens). Ook zal worden beschreven welke landerijen de gebruikers van beide boerderijen nog meer gebruikten (naast Groot- en Klein Knossens). Het jaar 1832 is hier het eindpunt, omdat na dit jaar geen stukken meer zijn gevonden. Bovendien werd in 1832 het kadaster ingevoerd, waarmee de eigendomsgeschiedenis van panden is te volgen. Het kadaster valt buiten dit onderzoek, omdat hierin archiefstukken uit het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân centraal staan. In deel 4 zal meer worden verteld over de eigenaren en gebruikers van de boerderijen. Een volledig overzicht van de eigenaren en gebruikers van beide gebouwen is te vinden in de bijlagen 1 t/m 4.

Ruby de Vries, Bolsward, oktober 2022

¹ Gemeentearchief Súdwest-Fryslân (GA SwF), oud archief Bolsward 1402-1816, inv.nr. 772, Huurovereenkomst tussen de armvoogden van het Armhuis van Bolsward en Ryoerd Allert zoon, november 1539.

² B.H. de Vries, *Gids voor onderzoek naar de geschiedenis van onroerend goed in Friesland* (Leeuwarden: Tresoar, 1997).

1. Definitie van Knossens

Knossens is een buurtschap ten zuiden van Bolsward. Het ligt tussen de buurtschappen Spreeuwenstein en Laad en Zaad. Oorspronkelijk behoorden twee boerderijen tot het buurtschap. Deze heetten Groot Knossens en Klein Knossens. Beide boerderijen werden gebouwd op terpen die rond het jaar 900-1000 tot stand kwamen.³ Alleen Groot Knossens bestaat nog. Klein Knossens is in de tweede helft van de negentiende eeuw verloren gegaan door een brand. De laatste vermelding van de boerderij in het kadaster dateert van 1857. In 1858 wordt aangegeven dat het pand is vernietigd. In de daarop volgende jaren wordt het perceel omschreven als een weiland. Dat is het altijd gebleven.⁴ De terp waarop de boerderij stond is na de brand afgegraven.⁵

De namen Groot-Knossens en Klein-Knossens werden al in de zestiende eeuw gebruikt om beide boerderijen aan te duiden. De Cnossenlaan – de weg van Knossens naar Bolsward - werd toen ‘Knossenseralaan’ genoemd. De polder waarin de boerderijen waren gelegen heette de Knossen-Hemrik. In de vijftiende of zestiende eeuw is deze polder samen met alle andere uitburens van de stad opgegaan in het waterschap ‘De Klokslag van Bolsward’. Tot omstreeks 1540 viel Knossens staatkundig gezien onder de grietenij Wonseradeel. Daarna kwam het onder de jurisdictie van Bolsward.⁶

2. De ligging van Groot- en Klein Knossens

De ligging van Groot Knossens is bekend, omdat de boerderij nog steeds bestaat. De boerderij ligt aan de Cnossenlaan en is te herkennen aan de lange oprijlaan. De Snekervaart ligt vlak achter de boerderij. Alvorens te beginnen met het archiefonderzoek is het handig om te weten waar Klein Knossens stond. Dit is te reconstrueren met behulp van het kadaster.

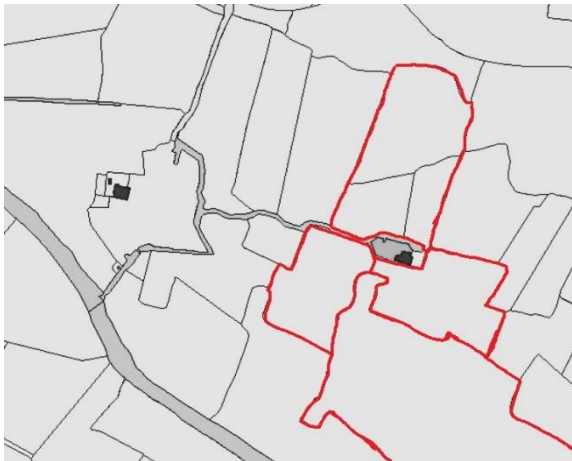
Op de site van HisGis kan de kadastrale kaart van Friesland uit 1832 worden geraadpleegd. Op deze kaart zijn alle percelen van destijds te zien, inclusief de gebouwen die op bepaalde percelen stonden. Op de kaart van 1832 zijn in het gebied Knossens twee boerderijen te zien. Wanneer de kaart van 1832 wordt vergeleken met satellietbeelden van 2022, dan valt op dat de omtrek van veel landerijen anno 2022 nog vrijwel exact hetzelfde is als in 1832. Daardoor kan nauwkeurig worden bepaald waar boerderij Klein Knossens heeft gestaan (zie afbeeldingen 1 en 2). Klein Knossens lag aan een opvaart die uitmondde in de Snekervaart.

³ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I* (Familievereniging C(K)nossen, 1988), 35-37, 56, 60, 62.

⁴ Kadaster, kadastrale leggerartikelen gemeente Bolsward, 426, 1948, 2826, 3431, 4599, 4670, 4850; Kadaster, hulpkaart van percelen B933 en B1035.

⁵ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I*, 35-37, 56, 60, 62.

⁶ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I*, 35-37, 56, 60, 62.

1. De boerderij Klein Knossens op de kadastrale kaart van 1832, samen met enkele omringende landerijen. Links daarvan Groot Knossens

2. Bepaling van de ligging van Klein Knossens op satellietbeelden uit 2022 (zie het gele kruisje). Links daarvan Groot Knossens

3. De afbakening van Knossens tot 1832

Het startpunt van het archiefonderzoek is bepalen welke landerijen tot 1832 bij beide boerderijen hebben gehoord. Aan elke boerderij waren één of meerdere weilanden in de omgeving verbonden. Het reconstrueren van de situatie met betrekking tot Groot- en Klein Knossens voor 1832 vereist archiefstukken van het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân. Voor de situatie na 1832 kan het kadaster worden gebruikt. In dit onderzoek staan echter stukken uit het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân centraal, waardoor het kadaster verder buiten beschouwing zal worden gelaten.

Registers van Aanbreng (1511)

De Registers van Aanbreng van 1511 vormen één van de oudste bronnen die gebruikt kunnen worden bij vastgoedonderzoek. Daarin moesten mensen het door hen gebruikte land ‘aanbrengen’, onder vermelding van de huurwaarde. Zo kan worden achterhaald wie destijds de gebruikers van boerderijen en nabijgelegen weilanden waren.⁷

In de zestiende eeuw – toen het Register van Aanbreng werd opgemaakt - was Friesland verdeeld in grietenijen, ofwel plattelandsgemeenten. Bolsward werd omringd door de grietenijen Wonseradeel en Wymbritseradeel. In de archiefinventaris van laatstgenoemde is het Register van Aanbreng uit 1511 te vinden. In 1511 viel Knossens staatkundig gezien onder de grietenij Wonseradeel. Deze grietenij komt voor in het Register van Aanbreng, maar niet in zijn geheel. Het landbezit in De Klokslag van Bolsward - waar Knossens lag - wordt er niet in gespecificeerd. De grietenij Wonseradeel is niet de enige waarbij dit probleem zich voordoet. Niet alle grietenijen die worden vermeld in het Register van Aanbreng zijn compleet. Sommigen ontbreken zelfs.⁸

⁷ J.A Mol en P.N Noomen, *De floreenkohieren* (Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2001), 374.

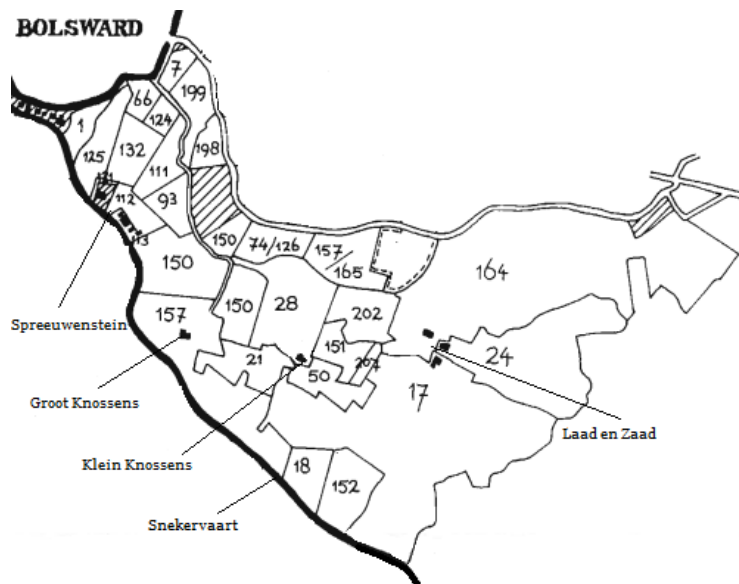
⁸ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I*, 56-60.

Floreenkohieren van Bolsward, 1700-1818

Het Register van Aanbreng is niet de enige bron waarmee het landbezit in een bepaald gebied kan worden gereconstrueerd. Een andere waardevolle bron is het floreenkohier. Floreenkohieren waren een voortzetting van het Register van Aanbreng. Deze hadden eveneens betrekking op de landerijen – al dan niet met boerderij - buiten een stad of dorp.

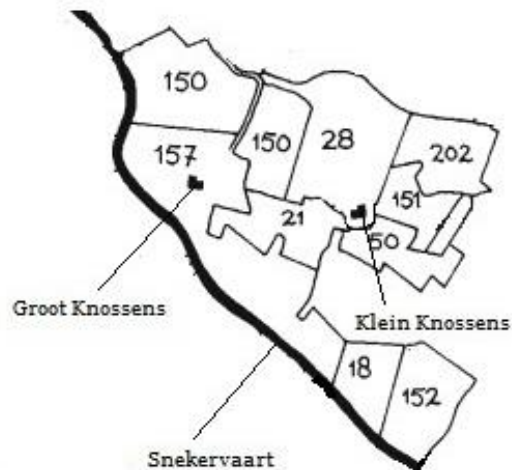
In de floreenkohieren staat hoeveel grondbelasting voor elk perceel moest worden betaald. Deze betaling geschiedde in floreenen. De floreen was een Friese goudgulden. In de floreenkohieren staan ook de eigenaren en gebruikers van percelen. Zo kan worden achterhaald wie een boerderij in gebruik had en welke nabijgelegen landerijen deze persoon nog meer benutte. Hetzelfde geldt voor de eigenaar van de boerderij en de nabijgelegen landerijen die hij nog meer bezat. Door floreenkohieren uit verschillende jaren met elkaar te vergelijken, ontstaat een duidelijk beeld van de weilanden die door de tijd heen aan een boerderij waren verbonden.

Met betrekking tot de omringende landerijen van Bolsward zijn vanaf 1700 floreenkohieren bewaard gebleven bij het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân. Deze behoren tot de archiefinventaris van de stad Bolsward. Van de achttiende eeuw zijn elf floreenkohieren aanwezig. Daarnaast is er nog een floreenkohier van 1818. In floreenkohieren worden percelen aangeduid met nummers. Alvorens de floreenkohieren te raadplegen is het dus noodzakelijk om de nummers van de percelen in het gebied Knossens te achterhalen. De *Prekadastrale atlas fan Fryslân* is een goed startpunt. Deze atlas bestaat uit zeventien delen en loopt van 1640 tot 1832. Het negende deel heeft onder meer betrekking op de landerijen rondom Bolsward in de achttiende eeuw. In dit boek is één kaart te vinden met daarop de percelen in kwestie, inclusief nummering. Op afbeelding 3 staat een knipsel uit de kaart, met daarop de percelen ten zuiden van de stad Bolsward.

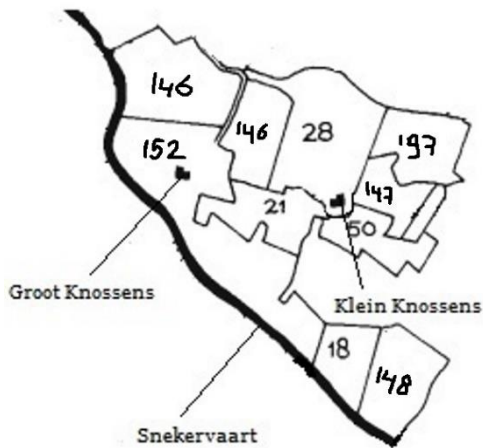
3. Percelen ten zuiden van Bolsward in de achttiende eeuw. Bron: Prekadastrale atlas fan Fryslân

Op bovenstaande afbeelding zijn de boerderijen Groot- en Klein Knossens te zien. Ze liggen op respectievelijk de percelen 157 en 28. Ten noorden van Groot Knossens bevond zich een cluster met boerderijen. Dit is tegenwoordig het buurtschap Spreeuwenstein. Ten oosten van Klein Knossens lagen eveneens meerdere boerderijen. Dit is tegenwoordig het buurtschap Laad & Zaad. De boerderijen van Spreeuwenstein en Laad & Zaad – alsmede de grondstukken waarop zij waren gelegen – kunnen dienen als afbakening om het knipsel uit de kaart te verkleinen. Dan ontstaat de situatie zoals op afbeelding 4.

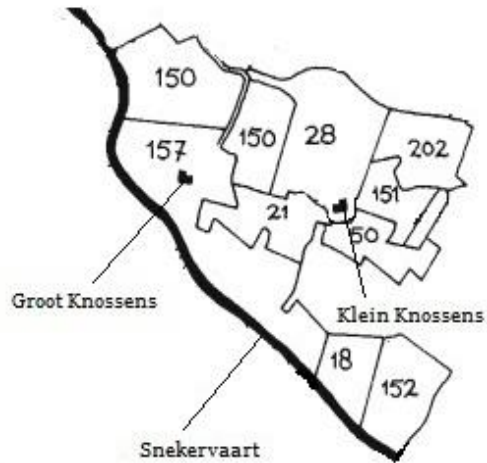

4. Percelen in Knossens in de achttiende eeuw. Bron: Prekadastrale atlas fan Fryslân

De nummers van de grondstukken kunnen worden gebruikt bij het zoeken in de floreenkohieren. Het is daarbij noodzakelijk om rekening te houden met nummeringswijzigingen. Voor sommige grondstukken bleef de nummering continu hetzelfde, maar bij anderen veranderde het nummer na verloop van tijd. De *Prekadastrale atlas fan Fryslân* stelt dat de situatie op afbeelding 4 al in 1700 bestond, maar dat bleek na onderzoek in de floreenkohieren van Bolsward onjuist te zijn. De kaart uit de *Prekadastrale atlas fan Fryslân* – op afbeelding 4 – is alleen representatief voor de periode 1778-1818. Verschillende percelen in Knossens droegen in de periode 1700-1768 een ander nummer, waaronder Groot Knossens. De omtrek van de percelen veranderde niet. Groot Knossens bleef bijvoorbeeld continu een perceel van 45 pondenmaten, terwijl Klein Knossens telkens een perceel van 23 pondenmaten bleef. De juiste situatie is geschetst op de afbeeldingen 5 en 6.

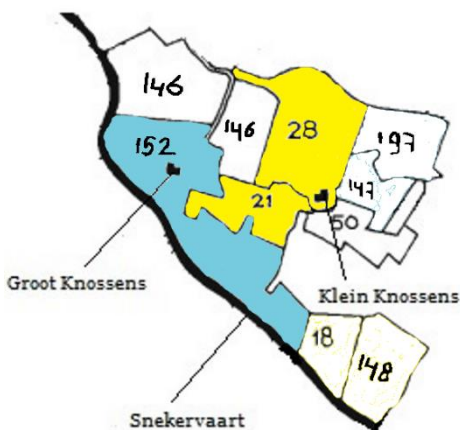

5. Percelen in Knossens in de periode 1700-1768

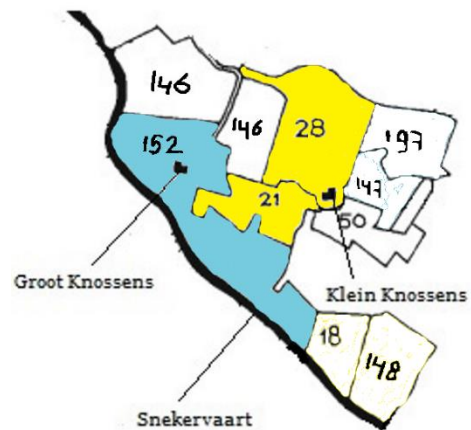

6. Percelen in Knossens in de periode 1778-1818

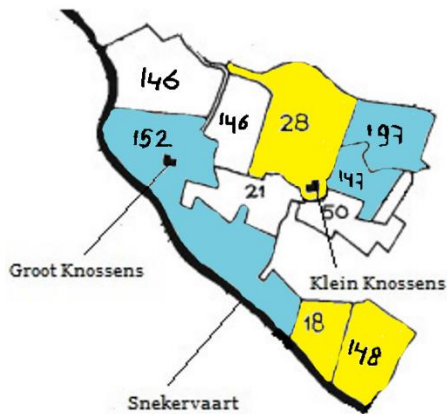
In de floreenkohieren worden zowel de eigenaren als de gebruikers van landerijen vermeld. Soms waren eigenaar en gebruiker dezelfde persoon. In andere gevallen pachtte de gebruiker de boerderij van de eigenaar. Soms pachtte de gebruiker nog meer landerijen in de omgeving, al dan niet van dezelfde eigenaar. Op de afbeeldingen 7 t/m 10 is weergegeven welke grondstukken de gebruikers van Groot- en Klein Knossens in de jaren 1708, 1738, 1768 en 1798 pachtten in Knossens. Daarbij heeft de gebruiker van de boerderij Groot Knossens de kleur blauw en de gebruiker van de boerderij Klein Knossens de kleur geel.

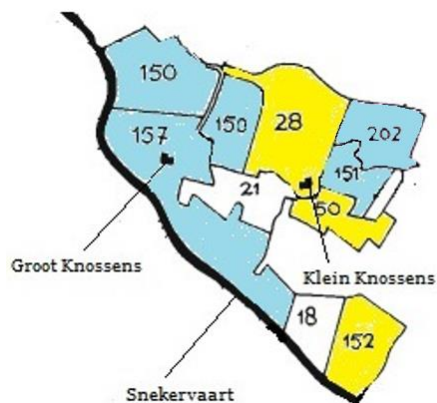
7. 1708

8. 1738

9. 1768

10. 1798

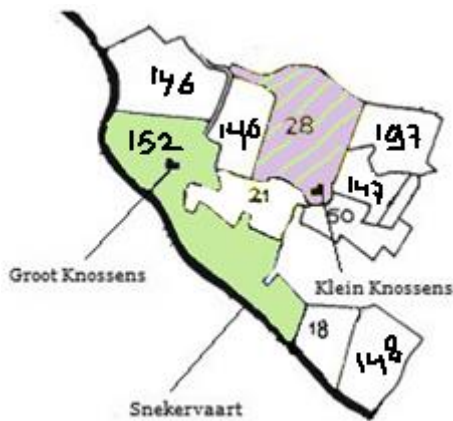
Zoals de bovenstaande kaartjes laten zien, waren de grondstukken die de gebruikers van beide boerderijen nog meer pachtten in de omgeving aan verandering onderhevig. De bovenstaande kaartjes kunnen ook worden ingevuld op basis van de eigenaren van beide boerderijen. Op de afbeeldingen 11 t/m 14 is weergegeven welke grondstukken in de jaren 1708, 1738, 1768 en 1798 in het bezit waren van de eigenaren van Groot- en Klein Knossens. De eigenaar van Groot Knossens – in die tijd voortdurend het Armhuis van Bolsward - is aangegeven met groen en de eigenaar van Klein Knossens met paars.

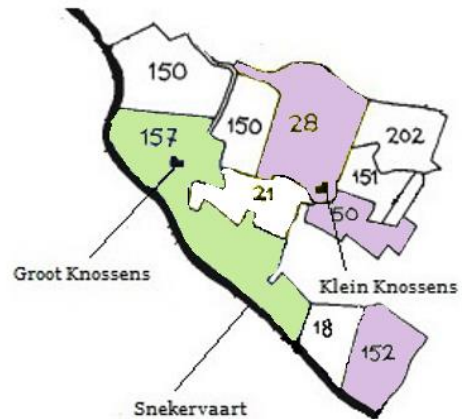
11. 1708

12. 1738

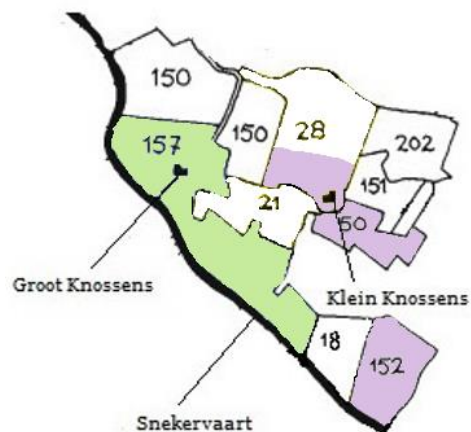
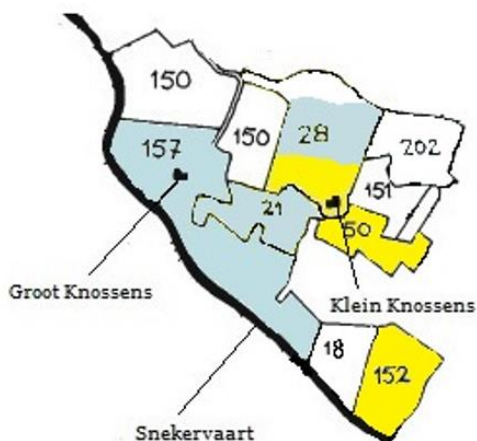
13. 1768

14. 1798

Op de afbeeldingen 11 t/m 14 is te zien dat de eigenaar van Groot Knossens – het Armhuis van Bolsward – in de achttiende eeuw veelal alleen het perceel bezat waarop de boerderij zelf was gelegen. Het Armhuis is korte tijd mede-eigenaar geweest van Klein Knossens, zo geven de florenkohieren van 1758 en 1768 aan. De eigenaren van Klein-Knossens bezaten ook lange tijd slechts het grondstuk waarop de boerderij stond, maar dit veranderde tegen het einde van de achttiende eeuw. Toen verschaftte de toenmalige eigenaar – Klaas Jans Ketelaar - zich twee nabijgelegen weilanden (percelen 50 en 152 op afbeelding 14).⁹

Van het jaar 1818 is tevens een florenkohier aanwezig. Op de afbeeldingen 15 en 16 is de situatie van toen weergegeven. Afbeelding 15 toont de landerijen die de gebruikers van beide boerderijen nog meer pachtten in het gebied Knossens. Afbeelding 16 toont de landerijen die de eigenaren van beide boerderijen nog meer bezaten in Knossens.

Afbeelding 15 en 16: 1818

⁹ GA SwF, oud archief Bolsward 1402-1816, florenkohieren van 1708, 1738, 1768 en 1798, inv.nr 140, 143, 146, 149.

4. Eigenaren en gebruikers van Groot- en Klein Knossens

Bij het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân – in de archiefinventaris van de stad Bolsward - zijn diverse stukken bewaard gebleven die licht werpen op de eigenaars- en gebruikersgeschiedenis van Groot- en Klein Knossens. De floreenkohieren van 1700-1798 en 1818, alsmede de reëelkohieren van 1711-1798 verschaffen het meeste inzicht. Met betrekking tot de vroegste bewoners – de familie Knossens – zijn daarnaast nog wat zestiende-eeuwse stukken bewaard gebleven.

De familie Knossens zijn de vroegst bekende bewoners van beide boerderijen. In het boek *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I* – dat deel uit maakt van de historische bibliotheek van het archief van Bolsward - wordt aangegeven dat Groot Knossens rond 1500 werd gebouwd door Upcke Johans. Hij behoorde tot de familie Knossens. Sindsdien vererfde Groot Knossens continu op zijn nakomelingen. Deze regel werd in 1572 nogmaals bekrachtigd in een uitspraak van het Hof van Friesland, omdat een conflict was ontstaan over de erfenis van de zate.¹⁰ In het archief van Bolsward zijn geen stukken gevonden waarin leden van de familie Knossens worden genoemd in relatie tot de boerderij Groot Knossens. De bewoning van deze boerderij door leden van de familie Knossens schijnt echter tot 1622 te hebben voortgeduurd, zo blijkt uit literatuur.¹¹

Het oudste stuk in het archief van Bolsward met betrekking tot de eigenaren en gebruikers van Klein Knossens dateert van 1532. De armenvoogden waren toen eigenaar van de zate. Eén van hen, Nanne Reyn, was in conflict geraakt met de zeven hoofdpriesters. Deze hadden een aandeel in de inkomsten uit de landerijen van Klein Knossens. Het geschil werd opgelost doordat Nanne Reyn hen in plaats daarvan een aandeel gaf in de jaarlijkse rente uit een pand op de Koornmarkt in Bolsward.¹² In 1539 was de boerderij nog steeds in handen van de armenvoogden: Nanne Reyn, Adam Dyrcks en Gysbert Symen. In november 1539 sloten zij een huurovereenkomst met een zekere Ryoerd Allert zoon, die vervolgens samen met zijn vrouw zijn intrek nam op de hofstee. In 1540 kochten armvoogden Nanne Reyn en Adam Dyrcks een weiland “liggende te Klein Knossens”, zo blijkt uit een ander document. De verkoopster was Jell Jaencke dochter. Zij was een telg van de familie Knossens. Haar vader was Hauck to Knossens. Deze wordt ook in het stuk vermeld, als zijnde de persoon aan wie Jell Jaencke dochter het grondstuk had ontleend.¹³ Zowel Ryoerd Allert zoon, Jell Jaencke dochter als haar vader Hauck to Knossens verbleven rond het midden van de zestiende eeuw op Klein Knossens. Het was in die tijd gebruikelijk dat meerdere gezinnen op dezelfde boerderij woonden.¹⁴

Ryoerd Allert zoon en zijn echtgenote kochten in 1544 een weiland in Klein Knossens van Jell Jaencke dochter, zo laat een ander geschrift zien. Dit weiland had zij geërfd van “wijlen heer Wibe”.¹⁵

¹⁰ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I*, 63-65.

¹¹ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie II*, (Stichting Familie Cnossen-Knossen, 2018), 63.

¹² GA SwF, Oud Archief Bolsward 1402-1816, inv.nr 514, Overeenkomst tussen de volmacht van de zeven hoofdpriesters en Nanne Reyn, 1532.

¹³ GA SwF, Oud Archief Bolsward 1402-1816, inv.nr 772, Huurovereenkomst tussen de armvoogden van het Armhuis van Bolsward en Ryoerd Allert zoon, november 1539; inv.nr. 773, Eigendomsbewijs met betrekking tot de aankoop van twee pondenmaten land in een zate te Lutke Knossens, april 1540; inv.nr. 515, Verklaring van Jell Jaencke dochter over de verkoop van 3/2 pondematen land in Knossens, 1544.

¹⁴ *Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I*, 63-65, 109.

¹⁵ GA SwF, Oud Archief Bolsward 1402-1816, inv.nr. 515.

Dit was een ander lid van de familie Knossens, die eveneens afkomstig was uit het buurtschap Knossens. Ten tijde van zijn overlijden in 1535 was hij pastoor in Lutkewierum. Vermoedelijk hield zijn dood verband met de strijd tussen de wederdopers en de rooms-katholieke geestelijkheid in Friesland. Dit conflict bereikte een hoogtepunt in 1535, toen honderden wederdopers zich verschansten in het katholieke klooster Bloemkamp. Dit klooster lag ten noordoosten van Bolsward. De katholieke stadhouder Georg Schenck van Tautenburg belegerde vervolgens het gebouw. Na een week wist het stadhouderlijk leger een gat in de muur van de kloosterkerk te schieten, waarna de katholieken het klooster bestormden. Aan beide kanten zijn een honderdtal doden gevallen.¹⁶

De floreenkohieren en reëelkohieren van Bolsward, waarin de eigenaren en gebruikers van beide boerderijen bij naam worden genoemd, vangen aan in respectievelijk 1700 en 1711. De floreenkohieren werden om de tien jaar bijgehouden en de reëelkohieren vrijwel elk jaar. De floreenkohieren en reëelkohieren komen met betrekking tot beide boerderijen vrijwel overeen. Het Armhuis was vanaf 1700 continu eigenaar van Groot Knossens, terwijl Klein Knossens vanaf 1700 meerdere eigenaren heeft gehad. In de bijlagen 1 t/m 4 zijn de floreen- en reëelkohieren met betrekking tot Groot- en Klein Knossens opgenomen, waarbij de volledige eigendomsgeschiedenis van 1700 tot 1818 is te raadplegen.

¹⁶ *Crossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie II*, 78-79.

Lijst van geraadpleegd materiaal

Archivalia

Gemeentearchief Súdwest-Fryslân

Oud archief Bolsward, 1402-1816

- inv.nr. 139 t/m 149, 530, Floreenkohieren van 1700-1798 en 1818.
- inv.nr. 152 t/m 204, Reëelkohieren van 1711-1798.
- inv.nr 514, Overeenkomst tussen de volmacht van de zeven hoofdpriesters en Nanne Reyn, 1532.
- inv.nr. 515, Verklaring van Jell Jaencke dochter over de verkoop van 3/2 pondematen land in Knossens, 1544.
- inv.nr 772, Huurovereenkomst tussen de armvoogden van het Armhuis van Bolsward en Ryoerd Allert zoon, november 1539.
- inv.nr. 773, Eigendomsbewijs met betrekking tot de aankoop van twee pondenmaten land in een zate te Lutke Knossens, april 1540.

Literatuur

Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie I. Familievereniging C(K)nossen, 1988.

Cnossen-Knossen, geschiedenis van een Friese familie II. Stichting Familie Cnossen-Knossen, 2018.

De Vries, B.H. *Gids voor onderzoek naar de geschiedenis van onroerend goed in Friesland.*

Leeuwarden: Tresoar, 1997.

J.A Mol en P.N Noomen, *De floreenkohieren.* Den Haag: Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, 2001.

Bijlage 1 – Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Klein Knossens volgens de reëelkohieren van de stad Bolsward, 1711-1798

Eigenaren Klein Knossens Periode

Johan Freerks	?-1715
Popke Sijtses erven	?-1715
Popke Jelgers en weduwe	Ca. 1719-1728 tot 1743
Jan Andries en weduwe/erven	Ca. 1728/29 tot 1785
De Weeshuisvoogden	?-1788
Gillis Mesdag en weduwe/erven	1744 tot 1789
Gerbrig Sijmens & Jan Jansen	1790-
Klaas Jans Ketelaar	1795-

Gebruikers Klein Knossens Periode

Teade Seerps	? -1715
Popke Jelgers	Ca. 1719-1928 tot 1735
Gillis Mesdag	1745 tot ca. 1750-55
Melis Hyltjes	Ca. 1750-55 tot 1772
Melis Hyltjes weduwe	1773-1794
Klaas Jans Ketelaar	1795-

Bijlage 2 – Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Klein Knossens volgens de floreenkohieren van de stad Bolsward, 1700-1818

Klein Knossens	Jaar	Eigenaar	Gebruiker
	1700	Popke Sytses, Johan Freercx, de Weeshuisvoogden	Teade Seerps
	1708	Popke Sytses, Johan Freercx, de Weeshuisvoogden	Teade Seerps
	1718	Popke Jelgers, Bottje Johannes en het Weeshuis	Johannes Dooitzes
	1728	Popke Jelgers, Bottje Johannes en het Weeshuis	Popke Jelgers
	1738	Popke Jelgers, Jan Andries, en het Weeshuis	Fedde Ruurds
	1748	Gillis Mesdag, Jan Andries en het Weeshuis	Melis Hyltjes
	1758	Gillis Mesdag, Jan Andries en Armhuis Bolsward	Melis Hyltjes
	1768	Gillis Mesdag erven, Johannes Tjerks en Armhuis Bolsward	Melis Hyltjes
	1778	Gillis Mesdag erven, Jan Andries erven, H.W. Wiarda en Armhuis Bolsward	Melis Hyltjes
	1788	Gillis Mesdag erven, H.W. Wiarda en Armhuis Bolsward	Melis Hyltjes erven
	1798	Klaas Jans Ketelaar, H.W. Wiarda, Pier Jackles	Klaas Jans Ketelaar
	1818	Klaas Jans Ketelaar	Klaas Jans Ketelaar

Bijlage 3 – Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Groot Knossens volgens de reëelkohieren van de stad Bolsward, 1711-1798

Eigenaar Groot Knossens Periode

Armenhuis Bolsward	Het Armhuis wordt in de Reëelkohieren gedurende de hele periode 1711-1798 als eigenaar van Groot Knossens aangewezen.
--------------------	---

Gebruiker Groot Knossens Periode

Sjoerd Durks	?-1715
Johannes Bockes	ca. 1715-1729- tot ca. 1750-1755
Rienk Klaases	Ca. 1755-1760 tot 1783
Klaas Jochems	1777-1784
Simon Jans	1785-1792
Gerben Doekles	1793
G. Bokma	1794-

Bijlage 4 - Volledige lijst eigenaren en gebruikers van Groot Knossens volgens de floreenkohieren van de stad Bolsward, 1700-1818

Groot Knossens	Jaar	Eigenaar	Gebruiker
	1700	Armhuis Bolsward	Sjoerd Durks
	1708	Armhuis Bolsward	Sjoerd Durks
	1718	Armhuis Bolsward	Johannes Bockes
	1728	Armhuis Bolsward	Johannes Bockes
	1738	Armhuis Bolsward	Johannes Bockes
	1748	Armhuis Bolsward	Johannes Bockes
	1758	Armhuis Bolsward	Rienk Klaases
	1768	Armhuis Bolsward	Rienk Klaases
	1778	Armhuis Bolsward	Claas Jochems
	1788	Armhuis Bolsward	Simon Jans
	1798	Armhuis Bolsward	Gerben en Watze Doekles
	1818	Armhuis Bolsward	Watze Doekles

Ook onderzoek doen naar een onroerend goed in Súdwest-Fryslân? Via de website www.detiid.nl is onder de knop 'archieven' de collectie van het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân te bekijken. Dit zijn onder meer de archieven van de voormalige gemeenten: Bolsward, Sneek, Wûnseradiel (voor 1987 Wonseradeel), Wymbritseradiel (voor 1986 Wymbritseradeel), Nijefurd, Littenseradiel, Baarderadeel, Hennaarderadeel, Hemelumer Oldeferd (voor 1956 Hemelumer Oldephaert en Noordwolde), Stavoren, IJlst, Workum en Hindeloopen. Per archief is te zien welke stukken daarvan deel uitmaken. Wilt u een archiefstuk inzien? Stuur dan een mailtje naar archieff@sudwestfryslan.nl. Het Gemeentearchief Súdwest-Fryslân is geopend van maandag t/m vrijdag van 9:00 tot 16:00 (alleen op afspraak) en is gevestigd in Cultuurhistorisch Centrum De Tiid in Bolsward (Jongemastraat 2).

